

BEYNƏLXALQ KİTABXANA TƏSNİFATLARININ SƏNƏDLƏRİN
SİSTEMLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ TƏSNİFLƏŞDİRİLMƏSİNDƏ ROLU
VƏ ƏHƏMİYYƏTİ
(XIX əsrin II yarısı XX əsrin əvvəlləri)

Daşqın MƏHƏMMƏDLİ

BDU-nun Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının
magistrantı, Bakı, BDU, Azərbaycan
dashqin.muhammedli@mail.ru

Роль и значение международных библиотечных классификаций в систематизации и классификации документов (II половина XIX века и начало XX века)

Резюме: В статье о основан II половине XIX века и в начале XX века классификации библиотека, которая для большой важности формирования мировых библиотечных фондов, сервис для читателей также документ классификационную теорию и прикладные международной арене. Также статья рассказал об общих исторических корнях классификаций библиотеки, классификации наук и их места и роли в теории классификации документов.

The role and importance of the international library classifications in the systematization and classification of the documents (the II half of the XIX century and the beginning of the XX century)

Abstract: The article deals about founded the II half of the XIX century and begining XX century library classifications which for great importance of formation of world library funds, service to the readers also document classification theory and applied intrnational area. Also the article is narrated about general historical roots of the library classifications, science classifications and their place and role in the theory of the document classification.

Açar sözlər: Təsnifat anlayışı, elmlər təsnifatları, kitabxana təsnifatları, sənədlərin sistemləşdirilməsi, onluq təsnifatlar, M. Düinin təsnifatı, Universal Onluq Təsnifat, Ranqanatanın faset təsnifatı, Ç. Ketterin təsnifatı, Q. Blissin təsnifatı, rubrikasiyalasdırma, Kongres Kitabxanasının təsnifatı, C. Braunun təsnifatı

Key words: The concept of classification, classification of sciences, library classifications, systematization of documents, decimal classifications, M. Dewey's Classification, Universal Decimal Classification, Ranganathan's colon classification, C. Cutter's classification, Q. Bliss's classification, rubricatization, The Library of Congress classification, J. Brown's Classification

Ключевые слова: концепция классификации, классификация наук, классификации библиотека, систематизация документов, десятичные классификации, М. Дуи классификация, Универсальной десятичной классификации, Ранганатан классификация, Кэттер классификация, Блесс

классификации, рубрикация, Библиотека Конгресса классификация, Браун классификация

Giriş. Kitabxanaşünaslıq və sənədsünaslıq nəzəriyyəsi sənəd təsnifatları kimi, kitabxana təsnifatları sənədlərin sistemləşdirilməsində, bütün növdən və tiptən olan kitabxana fondlarının, digər informasiya müəssisələrinin sənəd kütləsinin elmi, məntiqi və məqsədəuyğun formada təşkili üçün ən başlıca vasitə rolunu oynayır.

Sənəd təsnifatı nəzəriyyəsi sənəd təsnifatları ayr-ayrı tarixi dövrlərdə formalaşmış və mövcud ideoloji - siyasi tələblərə uyğunlaşdırılmış, zamankeçdikcə təkmilləşdirilmiş, obyektiv elmi prinsiplər və qanunauyğunluqlarla zənginləşdirilmiş, müxtəlif **elmlər təsnifatları** əsasında yaradılmış və daha da inkişaf etdirilmişdir. Yəni kitabxana təsnifatları öz nəzəri əsaslarını və təcrübə prinsiplərini formalaşdırarkən əsas mötəbər mənbə kimi elmlər təsnifatına istinad etmiş, onun ümumi müddəalarından və prinsiplərindən geniş istifadə etmişdir. Bu elmlər təsnifatları içərisində ən çox istinad olunanları isə ingilis filosofları Rocer Bekonun (XIII əsr), Frensis Bekonun (XVI əsrin II yarısı və XVII əsrin ilk rübü) yaratdıqları elmlər təsnifatları və görkəmli fransız filosofu Qabriel Nodenin (XVII əsr) yaratdığı kitabxana təsnifatı olmuşdur.

Lakin, kitabxana təsnifatları elmlər təsnifatına nisbətən daha geniş sistemləşdirmə metodikasına əsaslanaraq cəmiyyətin sənəd-informasiya ehtiyatlarının bütün sahələrinin ən xırda incəliklərini, bütün predmetlərini əhatə etməyi qarşısına məqsəd qoymuş, günü-gündən daha sürətlə artan və mürəkkəbləşən çoxsaylı sənəd axınına konkret kodlar və şifrlərlə sistemləşdirməyə, elmi, məntiqi və məqsədəuyğun şəkildə qruplaşdırmağa çalışmışdır. Nəticədə kitabxanalarda sistemsiz və qarışıq şəkildə toplanan sənəd kütləsi məqsədəuyğun və elmi formaya salınmış, kitabxana xidmətinin, informasiya axtarışı prosesinin təşkili asanlaşmış, kitabxana – informasiya fəaliyyətinin linqvistik təminatının həcmi və keyfiyyəti genişləndirilmiş, eyni zamanda, müasir avtomatlaşdırılmış informasiya-axtarış sistemlərinin təşkili üçün mühüm nəzəri baza yaradılmışdır.

Ümumiyyətlə, kitabxana təsnifatlarının əsaslı inkişafı XIX əsrin II yarısı və XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Bu dövrdə yaranan və ən geniş beynəlxalq status qazanaraq dünya kitabxanalarında tətbiq edilən kitabxana təsnifatları amerikan kitabxanaşünası M. Düinin Onluq Təsnifatı və Belçika alimləri P. Otle və H. Lafonten tərəfindən təşkil edilən Beynəlxalq Bibliografiya İnstitutunun yaratdığı Universal Onluq Təsnifatdır (UOT). Qeyd edək ki, bu təsnifatlar beynəlxalq səviyyədə çox böyük nüfuz qazandığına və geniş tətbiq edildiyinə görə onların xarakteristikası, quruluşu, tətbiqi prinsipləri və s. haqqında müvafiq xarici və Vətən ədəbiyyatında kifayət qədər bəhs edilmişdir. Bu səbəbdən də göstərilən dövrdə yaranan və yuxarıda adları çəkilən kitabxana təsnifatları haqqında yox, məhz bu dövrdə formalaşan bir neçə digər kitabxana təsnifatları haqqında

məqalədə bəhs etməyi daha məqsəduyğun hesab edirik. Bunlara Ç.Ketterin, ABŞ Konqres Kitabxanasının, C.Braunun, Q.Blissin və Ş.Ranqanatanın kitabxana təsnifatları aiddir.

Məsələnin qoyuluşu. Ç. Ketterin Kitabxana Təsnifatı – XIX əsrin sonuncu onilliyində amerikan kitabxanaşünası Ç.Ketterin (Çarls Emmi Ketter – 1837-1903) kitabxana təsnifatı sxemi meydana gəldi. Onluq Təsnifatdan fərqli olaraq nisbətən bu sxemdə əsas şöbələrini yerləşməsi ardıcılığı xeyli dəyişdirilmişdir: tarix və ictimai elmlər, dilçilik və ədəbiyyat şöbələri daha çox yaxınlaşdırılmış, təbabət tətbiqi elmlər içərisindən çıxarılmış və təbiət elmləri şöbəsinin ardınca verilmişdir, tikinti işləri və sənaye istehsalı şöbələri bir – birindən ayrılmışdır.(4, s.52).

Ç. Ketter öz təsnifatını müxtəlif miqyaslı kitabxanalarda – 1000 cildədən az kitabı olan ən kiçik, bir neçə yüz min fondu olan ən iri kitabxanalarda istifadə edilməsi üçün yararlı hala salmağa çalışırdı.

O, altı variantda sxem təşkil edərək nəşr etdirdi: birinci variantda yalnız 11 iri şöbə, hər sonrakı variantda özündən əvvəlkinin inkişafı irəli sürülür. Onu da qeyd edək ki, daha çox geniş olan sonuncu, yeddinci variant bitməmiş qalmışdır.

Sxemi tədriclə xırda bölmələrə ayırmaq üçün Ç. Ketter dərəcəli indekslər işlətməmişdir, lakin onlar latın əlifbası hərflərinin birləşməsindən ibarətdir. Bu, hər şöbədə 10 bölmə düzəltməyə imkan verdi (latın dilində 26 hərflər var), lakin eyni zamanda çətin deyilə bilən və çətin yadda qalan indekslərin yaranmasına gətirib çıxardı. Sonuncu cəhət, habelə sxemin dərc edildiyi dövrdə (1891-1893 – cü illər) ABŞ kitabxanalarının çoxusu Onluq Təsnifatdan istifadə etdiyindən Ç.Ketterin təsnifat cədvəlindən çox az istifadə olunurdu.(4, s.79).

Ç.Ketterin təsnifat sxeminə ciddi diqqət yetirməyə və onu dərini elmi – analitik təhlil etməyə dəyər. Təsnifatda tətbiq edilən “genişləndirmə” prinsipi onu müsbət şəkildə xarakterizə edir. Müxtəlif xırdalıqda bir neçə sxem variantını vahid təsnifat əsasında işləmək – şübhəsiz səmərəli ideyadır. Çünki o, vahid (əsasda) sxemi müxtəlif həcmli fonda malik olan kitabxanalarda tətbiq etməyi təmin edir. Ç. Ketterin xidməti elə ondadır ki, O, kitabxana təsnifatı tarixində ilk dəfə olaraq sxemə təyinedicilərin (coğrafi təyinedicilərin və forma təyinedicilərinin) kifayət qədər ətraflı cədvəlini daxil etmişdir. Bütün daha sonrakı sxem tərtibçiləri bu səmərəli ideyanı inkişaf etdirir, təyinediciləri daha yaxşı işləyib hazırlamaq üsulunu axtarırlar ki, bu da şöbələrini eynitipli məzmun və forma üzrə işarələrini xırdalamaq imkanı verdi.(2, s.66).

Ç. Ketter həmçinin dünyada ilk dəfə olaraq müəllif cədvəllərini də tərtib etmiş və müəllif işarəsi anlayışını elmə daxil etmişdir. (1, s.380). Onun bu uğurlu kəşfləri kitabxanalarda müntəzəm istifadə olunur, müxtəlif ölkələrdə yerli xalqların dillərinə uyğunlaşdırılaraq tətbiq edilirdi.

ABŞ Konqres Kitabxanasının Təsnifat cədvəli - XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində ABŞ-da Konqres Kitabxanası üçün təsnifat cədvəli işlənilib hazırlandı. Həmin sxem bu ölkənin elmi kitabxanalarında çox geniş yayılmışdır.

1800-cü ildə əsas qoyulmuş Konqres Kitabxanasında o zaman kitab fondu xeyli artmışdı və ona görə də fondun ətraflı təsnifatı çox vacib idi.

Bu problemi aradan qaldırmaq üçün yeni təsnifat sxeminin yaradılması üçün Ç.Martelin rəhbərliyi altında xüsusi qrup yaradıldı. Artıq demək olar ki, işin əvvəlində əsas şöbələrini sxemi müəyyən edilmişdi. Sonralar hər bir şöbənin müstəqil olaraq həmin sahə üzrə məlumatı olan mütəxəssislər qrupu müfəssəl işləyirdi. Bu sxemin digər sxemlərdən əsas fərqi onun Konqres Kitabxanasında olan ədəbiyyata daha çox uyğun hazırlanması idi. Yəni burada bölgülərin xırdalanması bu yaxud digər bilik sahəsi üzrə ədəbiyyatın kitabxanada olmasına əsasən aparılırdı.

Konqres Kitabxanasının təsnifat sxemində özünəməxsus indekslər işlədilmişdir. Əsas şöbələr latın əlifbasının baş hərfləri ilə işarə edilmişdir. Sxemin əvvəlində ümumi şöbə (A indeksi durur), sonra fəlsəfə, tarix, coğrafiya və ictimai elmlər (B – L indeksləri), incəsənət, dilçilik və ədəbiyyat (M – R), dəqiq elmlərin (Q) şöbələri gəlir; təbabət, kənd təsərrüfatı və texnika (R – T), habelə hərbi və dəniz işi (U – V) müstəqil şöbələr kimi tədqiq edilmişdir.(4, s.160).

Yuxarıda qeyd edilən sxem quruluşunun konkret bilik sahəsi üzrə kitabların miqdarından asılı olması xüsusilə, tarix şöbələri kompleksinin qurulmasında özünü göstərmişdir.

C Tarix elmləri

D Tarix və ölkəşünaslıq (Amerika ölkələrindən başqa bütünlükdə bütün ölkələr)

E Amerika (ABŞ – dan başqa)

F ABŞ

Lakin bu formada məntiqi quruluşdan imtina etmək nöqsalı hesab olunur. Onda buradan belə nəticə çıxır ki, Konqres kitabxanasında Amerika haqqında kitab qeyri – Amerika ölkələrindəkindən, ABŞ haqqında kitab isə başqa Amerika ölkələrindəkindən çoxdur.

Təsnifatda bütün şöbələrdə bölgülər şöbə indeksinə latın əlifbasının ikinci baş hərfini birləşdirmək yolu ilə edilirdi. Məsələn,

T Texnika

TE Yol işi

TN İnşaat (4, s.59).

Sonrakı xırdalama iki birinci indeks işarəsinə uyğun rəqəmləri birləşdirməklə baş verir; bu, hər bölmənin yer sırasını göstərir. Məsələn, TN 123 indeksi göstərir ki, bölmə İnşaat şöbəsinin bölmə sırasında yüz iyirmi üçüncü yeri tutur. Konqres kitabxanası sxemi indeksləri həm işarə birləşməsinə (hərflər və rəqəmlər) görə, həm də qurulma üsuluna görə (birinci işarələrdə dərəcəli, sonrakılarda nömrəli) qarışdırılır.(1, s.368).

Konqres Kitabxanasının buraxdığı çap kartoçkalarında ABŞ - da ən çox yayılmış iki təsnifat indeksi – Onluq və Konqres Kitabxanası təsnifatlarının indeksləri verilir. (6, s.96).

C. Braunun Kitabxana təsnifatı – XX əsrin əvvəllərində ingilis kitabxanaşünası C. Braun özünün “predmet təsnifatı”nı yaratdı. Təsnifat 1906 və 1914 – cü illərdə təkrar nəşr edildi. Müəllif burada bir kataloqla iki kataloqu – sistemli və predmet kataloqlarını əvəz etmək istəyirdi. (1, s.374). Təsnifatda şöbələri əsas bilik sahələri üzrə ardıcıl olaraq düzən Braun qeyri-üzvi təbiət haqqında elmlərə “materiya” haqqında elmlər kimi baxır, insan və cəmiyyət haqqında elmləri isə insanda idrakın mövcud olması ilə əlaqələndirir.

Sxemdə əsas şöbələr latın hərfləri ilə işarə edilir və bir qrup elm şöbəsi bir neçə baş hərflə adlandırılır. Sonrakı bölgülər üçqiymətli rəqəm indeksləri ilə işarə edilmişdir (quruluşuna görə onluq indekslərə oxşar).

C. Braun xüsusi texniki elmlər, təbabət, incəsənət şöbələri yaratmaqdan imtina etdi; onların ayrı – ayrı sahələrini nəzəri fənlərə uyğun şöbələrə daxil etdi. Məsələn, mexanika şöbəsindən sonra sxemdə mexanika ilə əlaqədar olan “təbii” elmlər gəlir (texnika, sənəd), işıq fizikası şöbəsindən sonra işıqlandırma texnikası şöbəsi, səs fizikası (akustika) şöbəsindən sonra – musiqi və nəغم şöbələri gəlir. Beləliklə, bir növ “predmet kompleksi” yaradılmışdır; bütün bilik sahələri “ışıq” predmeti ilə əlaqələndirilmişdir və s. C. Braun həmçinin, yaratdığı təsnifat sxemində texniki elmlərin, incəsənətin, təbabətin təbii kompleksini dağıdaraq nəzəri və praktiki fənlərin yaxınlaşması haqqında real fikri formal olaraq qəbul etdi. (4, s.72).

O, təyinedicilərə, yaxud, özünün dediyi kimi “kateqoriyalara” münasibətində də ardıcıl deyildir. Müəllif sxemdə 1000 - ə qədər anlayışı olan bir “kateqoriya” cəvdəli vermişdir. Lakin, bu anlayışlar həmcins deyildir və demək olar ki, təsadüfi qaydada düzülüşdür. (1, s.371).

Beləliklə, Braunun təklif etdiyi materialın uyduurulmuş kompleksləşdirilməsi metodu onun yaratdığı təsnifat sxeminin nəinki geniş miqyasda yayılmasına, hətta İngiltərə kitabxanalarında belə təbii qəbul edilmişdir.

Q. Blissin Kitabxana təsnifatı – XIX əsrin son onilliyində yaradılan digər xarici ölkə kitabxana təsnifat sxemlərindən biri də ABŞ kitabxanaşünası Q. Blissə məxsusdur.

Bəhs edilən dövrdə ciddi elmi təsnifatın vacib olduğunu bildiren Nyu – York şəhər kollecinin kitabxanaçısı Q. Bliss faktik olaraq elmlərin möhkəm ardıcılığını müəyyən etmir. Onun təsnifatının əsasını alternativ prinsip təşkil edir, yəni həmin kitabxana şəraitində nəzərdən keçirilmiş bir neçə sxemdən ən əlverişlilərindən birini şöbə üçün seçməyi məsləhət görür. Q. Blissin sxemində məsələnin belə alternativ həlli çoxdur. Məsələn, psixologiya şöbəsi ya fəlsəfə şöbəsinə, ya da antropologiya və ictimai elmlər arasında müstəqil şöbə kimi ayrılıq bilər; texnika şöbəsi ya fizika bölgülər sırasında, ya da təbii elmlər şöbəsində yerləşdirilə bilər. Eləcə də, təsnifat sxemində etika din şöbəsinə daxil edilmiş, “inqilab” rubrikası “ictimai intizamsızlıq” rubrikası ilə qonşuluqda yerləşdirilmişdir. (4, s.99).

Alternativ prinsipindən hədsiz – hesabsız istifadə etmək Blissin sxemini nəticədə sabitlikdən məhrum edir və bəzi çox mühüm bilik sahələrinin bu sistemdə müəyyən yeri yoxdur.

Ş. Ranqanatanın Kitabxana Təsnifatı – XX əsrin ilk onilliklərində yaranan kitabxana təsnifatları içərisində əsas yerlərdən birini də görkəmli Hindistan kitabxanaşünası, Ş. Ranqanatanın təsnifat sxemi tutur. Ranqanatan kitabxanaşünası, sənəduşünası, professor, eləcə də, fəlsəfə, ədəbiyyat, kitabxanaşünaslıq sahələrində doktor kimi məşhurdur. O, Londonda Ali kitabxanaçılıq Məktəbini bitirdikdən sonra doğma ölkəsinə qayıtmışdır. (5, s.11).

Ş. Ranqanatanın kitabxanaşünaslıq sahəsində ən böyük uğurlarında biri onun işləyib hazırladığı və 1933 – cü ildə ilk dəfə etdirdiyi “İki nöqtə vasitəsi ilə təsnifat” (“Colon classification”) əsəridir. Bu əsər dünya kitabxanaşünaslığında ciddi əhəmiyyətə malik mütərəqqi bir yenilik kimi qarşılanmış, onun üzərində çoxlu elmi müzakirələr və təhlillər aparılmış və sənəd təsnifatı işində geniş təbii istifadə edilmişdir. (1, s.385).

Əsərdə müəllif təsnif edilən sənədin tematikasına uyğun olan bütün mümkün anlayışları üçün qabaqcadan qoyulmuş rubrikaları “saymaq” sxemi metodundan qəti surətdə uzaqlaşır. Universal Onluq Təsnifatda geniş istifadə edilən indekslərin kombinasiyalı qurulması metodunu Ranqanatan daha da inkişaf etdirdi. Onun sxemində əsas şöbə təqdim edildi. Lakin sonrakı nəşrlərdə onların sayı artırıldı. Bu bölmələrin sxemdə qəbul edilmiş ardıcılığı maraqlı deyildir. Belə ki, o, bir çox cəhətdən Braunun və Blissin sxemlərinə oxşayır və müəllif əsas sıranın elmi probleminə böyük əhəmiyyət verir. O, başlıca diqqəti əsas bilik sahələrinin xırda bölmələrə ayrılması məsələsinə verir.

Əsas şöbələrə hər birinin öz dairəsində O, müxtəlif aspektlərdə həmin bilik sahəsinin bölmələrini daxil edən bir neçə cədvəl qurur. Birinci nəşrdə O, bu cədvəlləri “xarakteristika”, sonralar isə “fasetlər” (bilik sahələrinin nəzərdən keçilə bildiyi kəsiklər) adlandırır. Məsələn, kimya şöbəsində kimyanın əsas problemləri üzrə, maddənin əlaməti üzrə və elementlərin birləşdirilməsi üsulu üzrə cədvəllər (fasetlər) təqdim edilir. Bitkiçilik şöbəsində fasetlər – bitkinin növü üzrə, təyinat əlaməti üzrə, bitkinin tərkib hissələri üzrə, kənd təsərrüfatı bitkilərinin becərilməsi metodu üzrə, coğrafi əlamət üzrə olur. Təbabət şöbəsində -fasetlər insan bədəninin orqanları aspektində elmi problemlər, müalicə və xəstəyə qulluq metodları əlaməti üzrə olur. (4, s.105).

Fasetlərin bölgüləri rəqəm fasetlərinə malikdir. Tələb olunan anlayış əsas şöbənin hərfi işarəsinə uyğun gələn fasetlərin cədvəllərindən götürülmüş işarələrin birləşdirilməsi yolu ilə əmələ gəlir. Rəqəm işarələrinin birləşdirilməsi müxtəlif işarələrin köməyiylə, sistemin adını müəyyən (“İki nöqtə vasitəsilə təsnifat”) iki nöqtə köməyiylə edilir. Məsələn, aşağıda təbabət şöbəsi indekslərinin bu üsul ilə qurulmasına misal gətirilir:

35:411 Anemiya

(L – təbabət şöbəsinin indeksi, 35 – qan; 411 – atrofiya)

L 25:42 bağırsaqların infeksiya xəstəliyi

(L – təbabət indeksi, 25 – bağırsaqlar:42 – infeksiya xəstəliyi). (4, s.109).

Ş.Ranqanatanın təsnifatına dair əsərlərindən misal olaraq götürülən ümumi təyinedicilərin müxtəlif cədvəllərindən və faset işarələrindən götürülmüş bəzi indeksləri 25–30 işarədən ibarətdir. Ayrı – ayrı indeks elementlərinin qaydalarının mürəkkəbliyi və şərtliliyi, bu elementləri birləşdirən indekslərin tərkibinə müxtəlif əlavə işarələrin götürülməsi həm kitabxanaçı üçün, həm də kataloqdan istifadə edən oxucu üçün indeksləri çətinləşdirir. (1, s.381).

Ranqanatan öz sonuncu əsərlərində faset təsnifatı ideyasını işləyib hazırlamağı davam etdirir. Müxtəlif bilik sahələrinin faset üzrə bölgülərini qaydaya salmaq yollarının axtarışında O, vahid “faset formulu”nu işlətməyin mümkünlüyünü güman edir. Bu formula isə çap əsərlərinin təsnifatında bir növ standart olmalıdır. Bu formulaya görə hər əsər beş aspektdə nəzərdən keçirilməlidir:

1. Konkret anlayış (bilik sahəsi, predmet, sual);
2. Maddə (material);
3. Enerji (proses, hərəkət);
4. Sahə (coğrafi aspekt);
5. Vaxt (epoxa, dövr, il). (4, s.119).

Bu beş həddli formula üzərində ısrar etməyərək Ranqanatan fasetlərin standartlaşması ideyasının özünə xüsusi əhəmiyyət verir. Əksər xarici ölkə kitabxanaşünasları bu ideyanı müdafiə edir, lakin faset formulunun bir qədər başqa variantını nəzərdə tuturlar.

Fasetlər üzrə təsnifat prinsipi, şübhəsiz kitabxana fondunun məzmununu açmağın bu prosesini qaydaya salmaq üçün yol tapır, təsnifat sxeminin qanunauyğun qurulmasına imkan verir. Lakin müxtəlif bilik sahələri şöbələrinin hissələrə ayrılmasının vahid formasını axtarıb tapmaq çətin ki, mümkün olsun. Ranqanatan bu vahid faset formulu ideyasını işləyib hazırlayarkən xarici ölkə kitabxanaşünasları müxtəlif elmlərin öyrənmə obyektlərinin dərin keyfiyyət fərqlərini dərk etmədilər. Məsələn, ictimai elmlər şöbələrində ictimai həyat hadisələri üçün bölmələr, təbiət hadisələrini, yaxud istehsalın texnoloji prosesini tədqiq edən elmi şöbələrdəki bölmələrə nisbətən tamamilə başqa aspektlərdə meydana çıxır.

Ümumilikdə, böyük Hindistan kitabxanaşünası Ş.Ranqanatanın təsnifat sahəsində əsərləri dünya kitabxanaşünaslığında böyük hadisə sayılaraq yüksək qiymətləndirilir.

Ş. Ranqanatan kitabxanaşünaslıq sahəsindəki elmi fəaliyyətində təkcə təsnifləşdirmə problemləri ilə məşğul olmamışdır. Onun kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiya və informasiologiyanın bir çox mühüm sahələrinə dair əsərləri çox məşhurdur. Ş.Ranqanatanın kitabxanaşünaslıq sahəsində çox böyük şöhrət qazanan əsərlərindən biri də “Kitabxana işinin beş qanunu” əsəridir. O, həmin qanunlardan birini “Ədalət qanunu” kimi xarakterizə etmişdir. Bu qanun siyasi

hadisələri qiymətləndirərkən kitabxanaçıya kitab haqqında öz fikirlərini oxuculara zorla təlqin etmək və işdə obyektiv olmaq tələbini aşılır.

Hind xalqının görkəmli mütəfəkkiri Ş.Ranqanatanın zəngin nəzəri irsi kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq və informasiologiya elmləri sahəsində aparılan tədqiqat işlərində mötəbər, qiymətli və zəngin mənbə kimi geniş istifadə edilir.

Nəticə.

XIX əsrin II yarısı və XX əsrin əvvəllərində yaranan beynəlxalq kitabxana təsnifatları sənədlərin elmi sistemləşdirilməsi və təsnifləşdirilməsi prosesində ciddi rol oynamış və beynəlxalq miqyasda kitabxana fondlarının məqsədəuyğun və səmərəli kompleksləşdirilməsində, eləcə də sənəd axtarışının və çatdırılmasının operativ təşkil prosesində müstəsna əhəmiyyət kəsb etmişdir. Məhz haqqında bəhs edilən bu kitabxana təsnifatları öz mükəmməlliyinə, ciddi elmi-nəzəri konsepsiya və konkret praktiki metodlar əsasında ərsəyə gətirildikləri üçün, öz mahiyyətləri etibarilə, beynəlxalq nüfuz qazanaraq dünya kitabxana-biblioqrafiya işi prosesinə öz töhfələrini vermiş və bu gündə verməkdədir.

Ədəbiyyat

1. Aslan K.İ. Dünya kitabxanaları tarixi (XVII əsrin ortalarından XXI əsrin əvvəllərinədək): (Dərs vəsaiti).-Təkmilləşdirilmiş 2-ci nəşri.-B.:BUN,2011.-416s.
2. Əliyev A.M. UOT-un yaranması, quruluşu və tərtibi prinsipləri// Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübə jurnal.-1998.-№1.-s.65-73.
3. Əliyev A.M. UOT üzrə ədəbiyyatın təsnifləşdirilməsi qaydaları//Mədəni-maarif.-1999.-№4.-s.37-39.
4. Xələfov A.A. “Kitabxanaşünaslıq” (kitabxana kataloqları):“Kitabxanaşünaslıq” ixtisası üzrə təhsil alan ali məktəb tələbələri üçün dərs vəsaiti.-B.: BUN, 1996.-212 s. (T.Quliyev, M.Həsənov, A.Əliyev və S. Mustafayeva ilə birlikdə)
5. Xələfov A.A. Kitabxana fondu ümumbəşəri sərvətlər məcmusudur// Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal.-2011.-№2.-s.7-16.
6. Mustafayeva S.M. Biblioqrafik təsvir nəzəriyyəsinin inkişafı// Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübə jurnal.-2008.-№2.-s.93-99.

Məqalə BDU-nun Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının aprel 2015-ci il 16 tarixli 7 sayılı iclasında müzakirə edilmiş və çapa məsləhət görülmüşdür. Rəyçilər: prof. X.İ.İsmayilov, dosent A.M.Əliyev